

บทที่ 4

บริบทของพื้นที่ศึกษา

การวิจัยเรื่อง การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น โดยจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสำรวจโดยคณะผู้วิจัย สำหรับบริบทชุมชนแต่ละด้าน ได้ผลดังต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ด้านกายภาพ

ประวัติความเป็นมาของตำบลบ้านไผ่ เดิมบริเวณอันเป็นที่ของตำบลบ้านไผ่อยู่ในขณะนั้น มีหมู่บ้านต่าง ๆ คือ บ้านเก็ง บ้านหนองแวงไร่ บ้านเป่า บ้านหนองฝือ บ้านธาตุ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับตำบลบ้านเป่า อำเภอชนบท ครั้นต่อมา ได้ขยายออกไปมีความเจริญมากขึ้น สมควรแยกหมู่บ้านออกจากตำบลบ้านเป่า แล้วตั้งเป็นตำบลใหม่ขึ้นมาเพื่อความสะดวกในการบริหาร ในขณะนั้นบ้านเก็งเป็นบ้านใหญ่มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ทางการจึงได้ยกฐานะให้เป็นที่ตั้งของตำบล เรียกชื่อว่า “ตำบลเก็ง หรือตำบลบ้านเก็ง” ขึ้นต่ออำเภอชนบทอยู่ ขณะนั้น ได้มีผู้คนจากบ้านเมืองเพี้ย ชนบทและจากที่อื่น ๆ ได้อพยพครอบครัวเข้ามาอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านเก็งมากขึ้นเรื่อย ๆ หมู่บ้านต่าง ๆ มีมากขึ้น เช่น บ้านโคกสูง กุดเป่ง หนองผักแว่น โนนละม่อม บ้านหนองกุง บ้านหนองลุมพุก ตลาดบ้านไผ่ บ้านไผ่นอก ต่อมาใน พ.ศ. 2470 ทางการยกฐานะของชุมชนต่างๆที่ขึ้นต่อตำบลบ้านเก็งนั้นขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเรียกชื่อว่า “กิ่งอำเภอบ้านไผ่” เหตุที่ไม่ตั้งเป็นกิ่งบ้านเก็ง เพราะฟังดูแล้วไม่เพราะไม่ทันสมัยเป็นชื่อแบบบ้านนอก เมื่อตั้งเป็นชื่อกิ่งอำเภอบ้านไผ่แล้วก็ได้ยุบตำบลบ้านเก็งลงเป็นหมู่บ้านธรรมดาแล้วมาตั้งเป็นตำบลบ้านไผ่ขึ้นมาแทน ทางรถไฟก็ได้ตัดผ่านบ้านไผ่มุ่งสู่ ขอนแก่น อุดร และหนองคาย ตำบลบ้านไผ่ก็มีความเจริญมากขึ้นเรื่อยๆมีหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ขึ้นต่อขณะนี้ 13 หมู่บ้าน ที่อยู่นอกเขตเทศบาล คือ หมู่ที่ 1 บ้านหนองฝือ หมู่ที่ 2 บ้านกุดเป่ง หมู่ที่ 3 บ้านเป่า หมู่ที่ 4 บ้านโนนละม่อม (บ้านโนนฮ่อม) หมู่ที่ 5 บ้านธาตุ หมู่ที่ 6 บ้านป่าแดง หมู่ที่ 7 บ้านโคกสูง หมู่ที่ 8 บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 9 บ้านหนองผักแว่น หมู่ที่ 10 บ้านหนองกุง หมู่ที่ 11 บ้านกอบง หมู่ที่ 12 บ้านดอนนาดี (บ้านดอนกอย) และหมู่ที่ 13 บ้านทุ่งมน นอกจากนี้ ยังมีหมู่บ้านบางส่วนที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านไผ่อยู่อีก ที่เรียกว่าชุมชน มีอยู่ 10 ชุมชน คือ ชุมชนปอปิต ชุมชนบ้านข้าพัฒนา ชุมชนโพธิ์สวรรค์ ชุมชนหมู่ 4 พัฒนา ชุมชนสุมนามัย ชุมชนโนนสวรรค์ ชุมชนแสงทองประชาสรรค์ ชุมชนขนมจีน 2000 ชุมชนบ้านไผ่เก่า ชุมชนกกแดง ลักษณะที่ตั้งของตำบลบ้านไผ่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดขอนแก่นห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 40 กิโลเมตร พื้นที่ของตำบลทั้งหมด 32.95 ตาราง

กิโลเมตร มีลักษณะทางกายภาพเป็นที่ลุ่มสลับที่ดินลักษณะลูกคลื่นมีความสูงประมาณ 160-180 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตตำบลเมืองเพี้ย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ มีพื้นที่รวม 32.95 ตารางกิโลเมตร (20,463 ไร่) มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แก่งละว้า และลำห้วยจิก

ภูมิประเทศ ส่วนมากจะเป็นที่ราบใช้เป็นที่ทำนา ที่โนนก็มีบ้างใช้เป็นที่สร้างบ้านและทำสวนดินเป็นดินร่วนปนทราย มีความสมบูรณ์น้อย มีลำห้วยหลายสายไหลผ่าน คือ ลำห้วยจิก ลำห้วยทราย ห้วยน้ำเกลี้ยง และเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ คือ แก่งละว้า แต่ลำห้วยเหล่านี้ก็ได้ต้นเขินขึ้นมาก แก่งละว้าก็เช่นกันจำเป็นต้องวางแผนในการขุดลอกต่อไปโดยเฉพาะแก่งละว้าจะต้องปรับปรุงขนาดใหญ่ใช้งบประมาณจำนวนมาก เพราะมีพื้นที่กว้างขวางเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดและเป็นแหล่งที่นำเอาน้ำมาผลิตเป็นน้ำประปาให้ชาวอำเภอบ้านไผ่ได้นำมาอุปโภคบริโภค

ภูมิอากาศ ตำบลบ้านไผ่ก็มีสภาพภูมิอากาศเหมือนกับตำบลอื่นๆ คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

การทำนาและไร่สวน หมู่บ้านต่างๆในรอบนอกของเทศบาลจะมีการทำนากันทั้งนั้น ชาวที่ปลูกเป็น ชาวเหนียว ชาวเจ้าจะปลูกกันน้อย เป็นการทำนาปี ส่วนนาปรังนั้นมีทำบ้างที่บ้านธาตุ บ้านป่าแดง สวนจะทำสวนมะม่วง นอกนั้นเป็นสวนแบบสวนครัว ปลูกพืชผักนานาชนิด ไร่จะเป็นไร่ อ้อยและไร่มันสำปะหลัง แต่ไม่มีมากเพราะมีพื้นที่น้อย

การสาธารณสุขอุปโภค มีสถานอนามัยตำบล 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านธาตุ หมู่ที่ 5 มีคณะ อสม. ทุกหมู่บ้าน การไฟฟ้ามีครบทุกหมู่บ้าน การประปามีในหมู่บ้านและชุมชนใหญ่ ๆ โทรศัพท์ สาธารณะ (ตู้โทรศัพท์) มีเกือบครบทุกหมู่บ้าน

จำนวนประชากร ตำบลบ้านไผ่มีทั้งหมด 6,507 คน เป็นชาย 3,213 คน เป็นหญิง 3,294 คน มีครัวเรือน ทั้งหมด 1,189 ครัวเรือน (ข้อมูลปี 2546) มีเชื้อสายมาจากลาวเวียงจันทน์และหลวงพระบาง ภาษาพูดใช้ภาษาไทยอีสาน ส่วนภาษาเขียนใช้ภาษาไทยกลาง

การคมนาคมทางรถยนต์ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ มีอาณาเขตติดกับทางหลวง (ถนนมิตรภาพ) สามารถเชื่อมระหว่างจังหวัดขอนแก่นและระหว่างอำเภอต่าง ๆ การเดินทางไปยังจังหวัดต่าง ๆ จึงมีความสะดวกรวดเร็ว ทำให้เกิดผลดีในด้านเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน กล่าวคือ มีความคล่องตัวในการขนส่งผลผลิตด้านการเกษตร และสินค้าอื่น ๆ ทำให้ประหยัดเวลาและ

ค่าใช้จ่ายในการลงทุน ในด้านการขนส่งด้านสภาพการคมนาคมขนส่งภายในพื้นที่ตำบลบ้านไผ่ ยังประสบปัญหา การเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างกันและการเดินทางออกไปสู่ตัวเมือง เนื่องจากสภาพถนนหลายๆเส้นทางที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ยังเป็นหลุมเป็นบ่อ จึงต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง เพื่อแก้ปัญหาให้กับเกษตรกร พ่อค้าประชาชนในชุมชน โดยมีรายละเอียดสภาพการคมนาคมขนส่งเป็นดังนี้

บ้านหนองผือ หมู่ที่ 1 จำนวนถนน ทั้งหมด 22 สาย ถนนลาดยาง 1 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 13 สาย ถนนลูกรัง 5 สาย ถนนหินคลุก 3 สาย และถนนดิน 5 สาย

บ้านกุดเป่ง หมู่ที่ 2 จำนวนถนน ทั้งหมด 14 สาย ถนนลาดยาง 1 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 9 สาย ถนนลูกรัง 4 สาย ถนนหินคลุก - สาย

บ้านเป้า หมู่ที่ 3 จำนวนถนน ทั้งหมด 15 สาย ถนนลาดยาง 1 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 5 สาย และถนนดิน 9 สาย

บ้านโนล่อม หมู่ที่ 4 จำนวนถนน ทั้งหมด 18 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 5 สาย ถนนลูกรัง 3 สาย และถนนดิน 13 สาย

บ้านธาตุ หมู่ที่ 5 จำนวนถนน ทั้งหมด 11 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 7 สาย ถนนลูกรัง 1 สาย ถนนหินคลุก 1 สาย และถนนดิน 3 สาย

บ้านป่าแดง หมู่ที่ 6 จำนวนถนน ทั้งหมด 18 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 8 สาย ถนนลูกรัง 8 สาย ถนนหินคลุก 1 สาย และถนนดิน 9 สาย

บ้านโคกสูง หมู่ที่ 7 จำนวนถนน ทั้งหมด 10 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 3 สาย ถนนลูกรัง 2 สาย ถนนหินคลุก 4 สาย และถนนดิน 3 สาย

บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 8 จำนวนถนน ทั้งหมด 20 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 11 สาย ถนนหินคลุก 3 สาย และถนนดิน 6 สาย

บ้านหัวหนอง หมู่ที่ 9 จำนวนถนน ทั้งหมด 13 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 5 สาย ถนนหินคลุก 7 สาย และถนนดิน 1 สาย

บ้านหนองกุง หมู่ที่ 10 จำนวนถนน ทั้งหมด 13 สาย ถนนลาดยาง 1 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 9 สาย และถนนดิน 3 สาย

บ้านกอบง หมู่ที่ 11 จำนวนถนน ทั้งหมด 7 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 5 สาย ถนนลูกรัง 1 สาย และถนนดิน 2 สาย

บ้านดอนนาดี หมู่ที่ 12 จำนวนถนน ทั้งหมด 15 สาย ถนนลาดยาง 1 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 5 สาย ถนนลูกรัง 6 สาย และถนนดิน 9 สาย

บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 13 จำนวนถนน ทั้งหมด 9 สาย ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 8 สาย และถนนหินคลุก 1 สาย

2. ด้านสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย

- ป่าไม้ ในอดีตเคยมีป่าไม้ที่สมบูรณ์ แต่ปัจจุบันนี้ป่าไม้เหล่านั้นได้ถูกตัดโค่นลงไปเพื่อทำเป็นที่ทำนา ทำไร่ จะเหลืออยู่บ้างก็เฉพาะตามดอนปู่ตาและป่าชุมชนที่วัดป่าบ้านทุ่งมน-โคกสูง จำนวนประมาณ 80 ไร่ วัดบ้านทุ่งมนทั้งสิ้นประมาณ 10 ไร่ และบ้านกุดเป่ง 80 ไร่ นอกนั้นก็เป็นส่วนป่ายูคาลิปตัส จึงน่าเป็นห่วงมาก เมื่อไม้ไม่มีก็จะส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆเกิดความแห้งแล้งจึงควรที่จะได้ร่วมแรงร่วมใจกันปลูกป่าขึ้นมาในที่สาธารณะของแต่ละหมู่บ้าน

- แหล่งน้ำ มีแหล่งน้ำที่เป็นลำห้วย 3 สาย ดังได้กล่าวแล้ว คือ ลำห้วยจิก ลำห้วยทราย และลำห้วยน้ำเกลี้ยง แหล่งน้ำบริเวณแก่งละว้าและแหล่งน้ำตามหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น สระหรือบ่อเลี้ยงปลาที่ได้รับการสนับสนุนจาก กสช. และชลประทานจังหวัด

- การทำนาและไร่นา หมู่บ้านต่างๆในรอบนอกของเทศบาลจะมีการทำนากัน ทั้งนี้ข้าวที่ปลูกเป็น ข้าวเหนียว ข้าวเจ้าจะปลูกกันน้อย เป็นการทำนาปี ส่วนนาปรังนั้นมีทำบ้างที่บ้านธาตุ บ้านป่าแดง สวนจะทำสวนมะม่วง นอกนั้นเป็นสวนแบบสวนครัว ปลูกพืชผักนานาชนิด ไร่จะเป็นไร่อ้อยและไร่มันสำปะหลัง แต่ไม่มีมากเพราะมีพื้นที่น้อย

3. ด้านสังคม

3.1 ลักษณะทางสังคม

ประชากร ในปี 2552 มีจำนวนครัวเรือน 1,706 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 6,648 คน เป็นชาย 3,296 คน เป็นหญิง 3,352 คน อาชีพหลัก ทำสวน ทำไร่ ลูกจ้างตามโรงงาน และรับจ้างทั่วไป (ข้อมูล ณ วันที่ 25 มกราคม 2552)

3.2 อาชีพเสริม อุตสาหกรรมในครัวเรือน

การศึกษาและศาสนา มีสถานศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ทั้งหมด จำนวน 7 แห่ง ประกอบด้วย มีสถานศึกษา คือ โรงเรียนประถมศึกษาอยู่ 4 โรง เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2 โรง (ไม่มีโรงเรียนมัธยมและวิทยาลัย) คือ

1. โรงเรียนบ้านหนองผือ-กอบง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองผือ
2. โรงเรียนบ้านเป่า ตั้งอยู่บ้านเป่า
3. โรงเรียนบ้านทุ่งมน ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งมน
4. โรงเรียนเบญจมมิตรวิทยาคม (มี 4 บ้านมาเรียนร่วมกัน) ตั้งอยู่ที่บ้านธาตุ

โรงเรียนนอกระบบ มีศูนย์การเรียนชุมชนตำบลบ้านไผ่ 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และบ้านเป่า 1 แห่ง

วัดและสำนักสงฆ์ 11 แห่ง จำนวน 13 หมู่บ้าน

การสาธารณสุข มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 1 แห่ง

4. ด้านเศรษฐกิจ

4.1 โครงสร้างการผลิต เศรษฐกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ขึ้นอยู่กับการผลิต 3 สาขาหลัก ได้แก่ อุตสาหกรรม การค้าปลีก และการเกษตร กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ตำบลบ้านไผ่มีอาณาเขตติดกับแก่งละว้าซึ่งเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ในตำบลซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้อย่างมาก แต่ยังคงขาดระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผลผลิตภาคการเกษตรออกสู่ตลาดยังมีน้อย ประการที่สอง ตำบลบ้านไผ่มีที่ตั้งติดกับถนนสายหลักคือถนนมิตรภาพสายกรุงเทพฯ - หนองคาย ทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกสบาย จึงเป็นแหล่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมมากพอสมควร เนื่องจากจะช่วยลดต้นทุนการผลิตในภาคขนส่งสินค้าและวัตถุดิบได้ ทำให้ตำบลบ้านไผ่มีพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากพอสมควร โดยมีรายละเอียดข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

4.2 เกษตรกรรม พื้นที่ทำนา จำนวน 12,480 ไร่ และพื้นที่ทำสวน จำนวน 1,379 ไร่

4.3 ปศุสัตว์ มี โค มีจำนวน 2,326 ตัว กระบือ มีจำนวน 914 ตัว ไก่ มีจำนวน 64,965 ตัว และ เป็ด มีจำนวน 2,247 ตัว

4.4 ประมง แหล่งสัตว์น้ำธรรมชาติ มีจำนวน 4 แห่ง บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำที่สร้างขึ้น มีจำนวน 173 แห่ง

4.5 อุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมรวมทั้งสิ้น 7 แห่ง กับ 1 ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานบ้านไผ่ (ศูนย์มีชัย)

4.6 การพาณิชย์ในเขตพื้นที่ปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่มีบริษัท มีจำนวน 6 แห่ง ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีจำนวน 2 แห่ง ร้านค้าต่าง ๆ มีจำนวน 45 แห่ง สถานีบริการน้ำมัน มีจำนวน 2 แห่ง

4.7 สถานบริการ โรงแรม / รีสอร์ท มีจำนวน 3 แห่ง ร้านอาหาร มีจำนวน 2 แห่ง

4.8 ผลิตภัณฑ์ที่ลงทะเบียนประกวดเพื่อคัดเลือกเป็นสินค้า OTOP

1. ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าไหมและผ้าใยบัว ของหมู่ 2
2. ผลิตภัณฑ์จากใยบัว ของหมู่ 2
3. ผลิตภัณฑ์จากสำลี ของหมู่ 1 (บริษัท เพิ่มพูนอุตสาหกรรม)
4. ปลาต้ม ของชุมชนแสงทอง
5. ผ้าไหม ของหมู่ 8
6. เสื้อผ้าสำเร็จรูป ของหมู่ 1

4.9 ด้านความเชื่อ จะเชื่อและยึดมั่นอยู่ในหลักพุทธศาสนา คือเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นอกจากนี้มีความเชื่อเรื่องภูตผี เช่น ประเพณีเลี้ยงผีปู่ตา มีความเชื่อในเรื่องเวทย์มนต์คาถาและเรื่องโหราศาสตร์ เช่น จะแต่งงาน จะสร้างบ้าน จะทำธุรกิจอะไรจะต้องไปดูหมอ (หมอดู) ดูฤกษ์ ดูยาม ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ชาวตำบลบ้านไผ่ยังยึดมั่นอยู่ในเรื่องบุญประเพณีต่างๆ ที่เรียกว่า ฮีต 12 ครอง 14

4.10 บุคคลสำคัญ

- กำนันคนแรก คือ นายโฮง ทองหล่อ คนปัจจุบัน คือ นายดำรง มูลกัน
- เจ้าคณะตำบลบ้านไผ่ เขต 1 พระครูนิมิต สารสุนทร (หลวงพ่อกา) วัดบ้านป่าแดง
- เจ้าคณะตำบลบ้านไผ่ เขต 2 พระครูอนันต์สารคุณ สารสุนทร (หลวงพ่อกา) วัดสว่างทุ่งมน
- นายก อบต.บ้านไผ่ คือ นายวานิช ทวะลัย (คนปัจจุบัน)

ประวัติบ้านหัวหนองผักแว่น ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

1. บริบทของคนในชุมชน

บ้านหัวหนองผักแว่น หมู่ที่ 9 อยู่ในเขตการปกครองของตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านจากศาลากลางจังหวัดขอนแก่นสามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวหรือ รถยนต์โดยสารประจำทางโดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 2 สายนครราชสีมา-ศรีเชียงใหม่ และสายบัวใหญ่-ขอนแก่น จากศาลากลางจังหวัดขอนแก่น ไปทางทิศใต้ ผ่านอำเภอบ้านแรม รวมระยะทาง 37 กิโลเมตร ทางทิศตะวันออกของหนองน้ำขนาดใหญ่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านหนองกุง หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านไผ่

ทิศใต้จรด ติดต่อกับบ้านทุ่งมน หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านไผ่

ทิศตะวันออกติดต่อกับถนนมิตรภาพ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านทุ่งมน หมู่ที่ 13 ตำบลบ้านไผ่

1.1 สภาพทางสังคม

จำนวนประชากรในหมู่บ้าน 265 คน แยกเป็นเพศชาย 114 คน และเพศหญิง 151 คน มีจำนวนครัวเรือน 92 ครัวเรือน ช่วงอายุของประชากรช่วงอายุ 15-60 ปี จำนวน 166 คน เป็นชาย 71 คน หญิง 95 คน และวัยแรงงานร้อยละ 62.64

1.2 อาชีพหลัก

ชุมชนในบ้านหัวหนองผักแว่นมีการประกอบอาชีพ ได้แก่ ทำไร่ ทำนา และทำสวน จำนวน 80 ครัวเรือน รับจ้าง จำนวน 11 ครัวเรือน ข้าราชการ จำนวน 1 ครัวเรือน

1.3 อาชีพเสริม

ชุมชนในบ้านหัวหนองผักแว่นมีการประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ ทำงานโรงงาน จำนวน 30 ครัวเรือน รับจ้างทั่วไป จำนวน 25 ครัวเรือน และมีรายได้เฉลี่ย 59,452.45 บาท/คน/ปี (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2560)

2. ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน/ชุมชน

2.1 พื้นที่ที่อยู่อาศัย 90 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 1,320 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง

- แหล่งน้ำสาธารณะ 1 แห่ง
- ประปา 1 แห่ง ผู้ใช้ 92 ครัวเรือน
- โรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง วัด 1 แห่ง
- จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 92 ครัวเรือน ร้อยละ 100
- หอกระจายข่าว 1 แห่ง
- ศาลาประชาคม 1 แห่ง

2.2 ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน ร้อยละ 90 เป็นที่ราบ เหมาะสำหรับการเกษตร

2.3 ลักษณะภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศแบบ 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

2.4 สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวก

2.4.1 ถนน ถนนที่ใช้เดินทางไปว่าการอำเภอเป็นถนนลาดยาง ส่วนถนนภายในหมู่บ้านร้อยละ 90 เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านไผ่

2.4.2 โรงเรียน มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 โรงเรียน มีครู 4 คน มีนักเรียนทั้งหมด 346 คน เป็นชาย 172 คน หญิง 174 คน เปิดสอนในระดับประถมศึกษา/มัธยมศึกษา การเข้าไปมีส่วนร่วมของ คนในหมู่บ้านในการพัฒนาโรงเรียน/การใช้ประโยชน์ ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

2.4.3 วัด มีวัดในหมู่บ้าน จำนวน 1 วัด มี พระวิเชียร เป็นเจ้าอาวาส ปัจจุบันมี พระจำพรรษาในวัด จำนวน 2 รูป การเข้าไปมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านในการพัฒนาวัด โดย คณะกรรมการหมู่บ้าน/ ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงและทำพิธีทางศาสนาต่างๆ

2.4.4 ไฟฟ้า จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 92 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100

2.4.5 น้ำประปา จำนวนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ จำนวน 92 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 100

3. ข้อมูลด้านการบริหารหมู่บ้าน

3.1 รายชื่อ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน นายวีระเดช แผลบ้อง

3.2 รายชื่อ นายก อบต. นายวานิช ทะวะลัย

3.3 รายชื่อสมาชิก อบต.(หมู่บ้าน)

3.3.1 นายประวิทย์ สุจริต

3.3.2 นายพงษ์ศักดิ์ สมศรี

3.4 รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน

3.4.1 นายวีระเดช แผลบ้อง

3.4.2 นายสำรอง วันศรี

3.4.3 นายประวิทย์ สุจริต

3.4.4 นายเทียนชัย ศิริวรรณ

3.4.5 นายพงษ์ศักดิ์ สมศรี

3.4.6 นายบุญล่ง ปะสา

3.4.7 นายเจริญ ไทยแก้ว

3.4.8 นายกองพล อันทอง

3.4.9 นายวิชัย สุนทอง

บริบทด้านการจัดการขยะ

สำหรับบริบทด้านการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ มีรถบริการขนขยะ 1 คัน มีบุคลากรอยู่ 3 คน โดยออกบริการจัดเก็บขยะในตำบลบ้านไผ่ทั้ง 13 หมู่บ้าน โดยออกเก็บวันละ 2 รอบต่อ 3 หมู่บ้าน ได้แก่

โซนที่ 1 บ้านดอนนาดี บ้านหนองกุง บ้านหัวหนองผักแว่น

โซนที่ 2 บ้านโคกสูง บ้านทุ่งมน8 บ้านทุ่งมน13

โซนที่ 3 บ้านหนองผือ บ้านกอบง โรงงานเพิ่มพูน

โซนที่ 4 บ้านกุดเป่ง บ้านเป้า โรงงานเพิ่มพูน

โซนที่ 5 บ้านโนนละม่อม บ้านธาตุ บ้านป่าแดง

โซนที่ 6 ศูนย์มีชัย เขตบริการ

ค่าบริการในการกำจัดขยะของบ่อขยะเทศบาลตำบลบ้านไผ่ ค่าเฉลี่ยประมาณเดือนละ 23,000 บาท คิดเป็นปีละ 276,000 บาท โดยขยะที่ชนิดต่าง ๆ ที่รับบริการจัดเก็บ ได้แก่ เศษอาหาร เศษผ้าพลาสติก ถุงพลาสติก ขยะรีไซเคิล

ภาพที่ 4.1 ปริมาณขยะในภาพรวมของอำเภอบ้านไผ่
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ (2560)

การออกบริการจัดเก็บขยะ

ตำบลบ้านไผ่มีจำนวน 13 หมู่บ้าน

ออกเก็บ 1 วัน ต่อ 3 หมู่บ้านรวม 2 รอบ

โซน 1 บ.ดอนนาดี /บ.หนองกุง/บ.หัวหนอง

โซน 2 บ.โคกสูง/บ.ทุ่งมน8/บ.ทุ่งมน13

โซน 3 บ.หนองผือ/บ.กอบง/รง.เพิ่มพูน

โซน 4 บ.กุดเป่ง/บ.เข้/รง.เพิ่มพูน

โซน 5 บ.โนนละม่อม/บ.ธาตุ/บ.ป่าแดง

โซน 6 ศูนย์มีชัย / เขตบริการ

ภาพที่ 4.2 การออกบริการของ อบต.บ้านไผ่
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ (2560)

ปริมาณขยะมูลฝอยในเขตจังหวัดขอนแก่น พื้นที่การให้บริการเก็บขยะของ อบต. มี 140 แห่ง และพื้นที่การให้บริการเก็บขยะของ เทศบาลตำบล มี 84 แห่ง รวมทั้งหมด 224 แห่ง มีปริมาณขยะที่เกิดขึ้น 710,298.01 ตันต่อปี ซึ่งถือว่ามีปริมาณที่ค่อนข้างสูงมาก ขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีวิกฤตปัญหาด้านขยะมูลฝอยตกค้างเป็นอันดับที่ 3 ของประเทศ อยู่ที่ 754,904 ตัน ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนตำบลบ้านไผ่ มี สถานที่กำจัดขยะมูลฝอย 1 แห่ง คือ บ้านทุ่ม หมู่ 12 ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมืองขอนแก่น มีขนาดพื้นที่ 22 ไร่ ดังตารางที่ 4.1-4.2

ตารางที่ 4.1 ปริมาณขยะมูลฝอยและพื้นที่การให้บริการเก็บขยะในเขตภาคอีสาน

จังหวัด	เทศบาล	อบท.	ทพ. อบท.	พื้นที่ที่มีการให้บริการ											
				ปริมาณขยะที่เกิดขึ้น	จำนวน อบท. ที่มีการให้บริการ	ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นใน อบท. พื้นที่ให้บริการ	ปริมาณขยะที่เก็บมาบิ	ปริมาณขยะที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์	ปริมาณขยะที่ไม่มีการให้บริการ	ปริมาณขยะที่กำจัดไม่ถูกต้อง	ปริมาณขยะที่กำจัดถูกต้อง	การนำไปใช้ประโยชน์	การนำไปกำจัด	Landfill	
ตม. 10	(แห่ง)	(แห่ง)	(แห่ง)	(ตัน/ปี)	(แห่ง)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)	(ตัน/ปี)
ขอนแก่น	84	140	224	710,298.01	178.00	607,663.44	402,770.20	204,693.24	-	334,179.40	68,590.80	-	68,590.80	68,590.80	
กาฬสินธุ์	79	71	150	357,256.78	99.00	260,674.47	130,279.45	129,269.07	1,105.95	84,194.55	46,084.90	3,744.90	42,340.00	40,452.95	
ชัยภูมิ	36	106	142	392,108.17	95.00	270,992.65	167,656.82	100,676.84	2,458.99	167,656.82	-	-	-	-	
มหาสารคาม	19	123	142	332,456.71	62.00	177,494.80	86,399.15	87,890.75	3,204.70	76,650.00	9,749.15	-	9,749.15	9,749.15	
หนองบัวลำภู	24	43	67	180,323.37	48.00	141,459.78	64,736.40	76,723.38	-	47,566.80	17,169.60	-	17,169.60	17,169.60	
รวม	242	483	725	1,972,443.03	480.00	1,458,284.93	851,842.02	599,673.27	6,769.64	710,247.57	141,594.45	3,744.90	137,849.55	135,962.50	

ที่มา : ส่วนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 10 (2559 : 221)

ตารางที่ 4.2 ปริมาณขยะมูลฝอยและพื้นที่การให้บริการเก็บขยะในเขต อบต.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น

จังหวัด	ปริมาณขยะที่เกิดขึ้น 59	จำนวน อบท. ที่มี การ	ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นใน อบท. พื้นที่	ปริมาณขยะที่เก็บขนไปกำจัด	ปริมาณขยะที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์	ปริมาณขยะที่ไม่มีการให้บริการ	ปริมาณขยะที่กำจัดไม่ถูกต้อง	ปริมาณขยะที่กำจัดถูกต้อง	การนำไปใช้ประโยชน์	การนำไปกำจัด	Landfill
จังหวัดขอนแก่น	(ตัน/วัน)	(แห่ง)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)	(ตัน/วัน)
155 อบต.บ้านไผ่	6.33	1	6.33	2.78	3.55	0.00		2.78		2.78	2.78

ที่มา : ส่วนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 (2559 : 225)

จากตารางข้อมูลพบว่า ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นใน อบต.บ้านไผ่ มี 6.33 ตันต่อวัน ปริมาณที่ขนไปกำจัด 2.78 ตันต่อวัน ปริมาณขยะที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ 3.55 ตันต่อวัน ส่วนใหญ่มาจากขยะในชุมชนและบางส่วนมาจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ ซึ่งถือว่ามีปริมาณที่ค่อนข้างสูงมาก

ในการเลือกพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ บ้านหัวหนองผักแว่น หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนเรื่องการจัดการขยะในระดับหนึ่งที่สำคัญ ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ให้ความสำคัญและเป็นคนขับเคลื่อนกิจกรรม มีทีมดำเนินงานชุมชนที่เป็นกลุ่มก้อน คนในชุมชนมีความสามัคคี จึงถือเป็นพื้นที่ที่น่าส่งเสริมการดำเนินงานด้านการจัดการขยะ

สังเคราะห์สถานการณ์

การวิจัยเรื่อง การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น โดยผู้วิจัยและคณะได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลบริบท และทำการวิเคราะห์ออกมาอยู่ในรูปจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส(SWOT) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ มีรายละเอียดดำเนินงานวิจัยดังนี้

ตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ออกมาอยู่ในรูปจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส (SWOT) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของชุมชน

หัวข้อ SWOT	รายละเอียด
การดำเนินการ/ การขับเคลื่อน (จุดแข็ง - S)	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง มีจิตอาสาในการจัดการขยะในชุมชน มี 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล (ผู้ใหญ่บ้าน) และ ระดับนโยบาย (อบต.) - มีเครือข่ายทำงานร่วมกันระดับชุมชน เช่น โรงเรียน, วัด, ชุมชน, อบต., ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานบ้านไผ่, กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, รพ.สต., อสม. ฯลฯ - ชุมชนมีการประชุม ตั้งทีมคณะทำงาน กฎกติกา ระเบียบร่วมกัน - อบต. ตั้งข้อบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องขยะ - มีจุดรวบรวมและทิ้งขยะอันตรายโดยทาง อบต.จัดทำให้ชุมชนนำมาทิ้ง - เส้นทางเดินรถขยะ การขน, เก็บขยะในชุมชนสะดวก เข้าออกง่าย
สิ่งที่ขาด (จุดอ่อน - W)	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดองค์ความรู้เรื่องใหม่ ๆ ในการจัดการขยะของชุมชน, การคัดแยกขยะเบื้องต้น - ขาดความตระหนักและจิตอาสาของชุมชนในการคัดแยกขยะจากต้นทาง - ไม่มีการคัดแยกขยะอันตราย/ขยะทั่วไป/เศษอาหาร ก่อนทิ้ง - ขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องขยะ กระตุ้นการสร้างจิตสำนึกเรื่องขยะ

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

หัวข้อ SWOT	รายละเอียด
สิ่งที่คาดหวัง (โอกาส - O)	<ul style="list-style-type: none"> - ประสานหน่วยงานภายนอกในการเข้ามาให้ความรู้การจัดการขยะให้กับคนในชุมชน - ประสานงานกับโรงเรียนในพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะ, การรณรงค์เรื่องขยะ - ชุมชนอยากมีการจัดตั้งธนาคารขยะเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนของชุมชน - ชุมชนมีความสนใจอยากให้มีการใช้ประโยชน์จากขยะและเศษวัสดุเหลือใช้จากขยะ เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การเลี้ยงไส้เดือน การแปรรูป ฯลฯ - มีแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อหาแนวทางการจัดการขยะมาปรับใช้ในชุมชนเพิ่มขึ้น - มีจุดรวบรวมและทิ้งขยะอันตรายโดยทาง อบต. จัดทำให้ชุมชนนำมาทิ้ง
ปัญหา/ความต้องการพัฒนา (อุปสรรค - T)	<ul style="list-style-type: none"> - ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นทุกเดือนจากการใช้ของชุมชน ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งเพิ่มขึ้น - ประชาชนขาดความรู้วิธีการคัดแยกขยะประเภทต่างๆและวิธีกำจัดขยะที่ถูกต้องวิธี - พื้นที่มีโรงงานขนาดใหญ่ เกิดขยะบางส่วนปริมาณมาก - ขยะล้นถัง บางส่วนไม่มีการคัดแยกขยะมาจากโรงงาน (ขยะอันตราย, ขยะรีไซเคิล, ขยะอื่น ๆ) - ค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะสูง จำเป็นมีงบประมาณสนับสนุนในการส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับความรู้เรื่องการเลี้ยงไส้เดือนในการกำจัดขยะอินทรีย์ - ได้รับความรู้เรื่องการตั้งกฎ กติกาและระเบียบของกลุ่ม - ได้แนวความคิดการสร้างจิตอาสา จากกลุ่มเด็กและเยาวชน - ได้รับความรู้เรื่องการจัดตั้งธนาคารขยะเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนของชุมชน - ได้แนวทางในการนำไปต่อยอดการใช้ประโยชน์จากขยะรีไซเคิล การแปรรูปและการเพิ่มมูลค่า

สรุปบริบทในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม และมีส่วนหนึ่งที่ทำงานโรงงานซึ่งถือเป็นประชากรแฝงบางส่วนเนื่องจากเป็นคนต่างถิ่น พฤติกรรมคนส่วนใหญ่ที่ชุมชนทำอยู่

คือ การทิ้งขยะรวมในถังขยะโดยไม่มีการคัดแยก เป็นสังคมที่อยู่ใกล้เมืองมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น จึงทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นด้วย อีกทั้งมีโรงงานอุตสาหกรรมในเขตบ้านหัวหนองผักแว่น หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ทำให้มีปริมาณขยะหลายประเภทและขยะอันตรายที่มาจากโรงงานก็ส่งผลต่อปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นด้วย แนวทางในการจัดการเบื้องต้น คือ ชุมชนอยากสร้างแหล่งเรียนรู้การจัดการขยะครบวงจร เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพจากขยะเปียกหรือเศษอาหาร การเลี้ยงไส้เดือนจากขยะเปียกหรือเศษอาหาร การแปรรูปขยะเพื่อขาย แหล่งเรียนรู้ขยะอันตรายสำหรับชุมชน เป็นต้น, การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ เช่น ประภาศหอกระจายข่าวหมู่บ้าน ผนังรณรงค์เรื่องขยะ การให้ความรู้แก่นักเรียน-ครูอาจารย์ในโรงเรียน การให้ความรู้กับพนักงานในโรงงาน การทำป้าย โปสเตอร์ แผ่นพับรณรงค์เรื่องขยะ เป็นต้น